

İnceleme Makalesi/Review Article
Geliş Tarihi/Received: 28.12.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 29.00.2023
Yayın Tarihi/Published: 31.12.2023

Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde Nişanlanma ve Evlenme

**HAYRUNNİSA
ÖZDEMİR**

Prof. Dr., Ankara Sosyal Bilimler
Üniversitesi

hayrunnisa.ozdemir@asbu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-4121-7014>

ÖZ

Aile Hukuku, her hukuk sisteminde olduğu gibi İslam-Osmanlı hukuk sisteminde de çok fazla işlenmiştir. Osmanlının son döneminde her alanda olduğu gibi hukuk alanında da yaşanan sorunların halledilmesi için Aile Hukukunda belli başlı değişikliklerin yapılması gündeme gelmiştir. Söz konusu Hukuk(-ı) Aile Kararnamesi, Osmanlı aile hayatında belli başlı köklü değişikliklerin yer aldığı bir metin olma özelliğini taşımaktadır. İlk kez bu Kararname ile “nişanlanma”, “evlenme” ve kadınların ve erkeklerin evlenme düzenlenmiştir. Nikâh gerçekleştirilmeden evvel tarihin ilan edilmesi gibi belli başlı değişiklikleri içermektedir. Kararname özellikle de Aile Hukukunda öteden beri Osmanlı toplumunda yer alan Müslim ve gayri Müslim ayrımını ortadan kaldırmıştır. Bütün bu özellikleriyle kendi topraklarında kısa bir süre de olsa uygulanan Kararname bazı Ortadoğu ülkelerinde ve Bosna Hersek de (Bosna Hersek'te) uzun yıllar uygulanma imkânı bulmuştur.

Anahtar Kelimeler:

Hukuk-ı aile kararnamesi, nişanlanma, evlenme, nikâh akdi, evlenme yaşı

Atıf/Citation

Özdemir, H. (2023). Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde Nişanlanma ve Evlenme. *Kaide Dergisi*, 1(1), 60-79.

Özdemir, H. (2023). Engagement and Merriage in the Family Law Decree . *Journal of Kaide*, 1(1), 60-79.

**Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.**

Engagement and Marriage in the Family Law Decree

ABSTRACT

Family Law has been covered extensively in the Islamic-Ottoman legal system, as in every legal system. In the last period of the Ottoman Empire, certain changes in Family Law came to the fore in order to solve the problems experienced in the field of law, as in every field. The Legal Family Decree in question is a text that includes certain radical changes in Ottoman family life. For the first time, "Engagement", "Marriage" and the marriage ages of men and women were regulated with this Decree. The marriage between the parties has become official with this Decree. It includes certain changes such as announcing the date before the marriage takes place. The decree eliminated the distinction between Muslims and non-Muslims that had always existed in Ottoman society, especially in Family Law. With all these features, the Decree, which was implemented in its own territory in a short time, had the opportunity to be implemented in the other Middle East and Bosnia and Herzegovina for many years.

Keywords:

Ottoman law family decree, engagement, marriage, marriage contract, marriage age

Giriş

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan kısa bir müddet sonra başlayan kanunlaştırma hareketlerinin son örneklerinden biri 8 Muharrem 1336 (25 Ekim 1917) tarihli Hukuk-ı Âile Kararnamesi'dir. Bu kararnâme, aile hukuku alanında İslâm ve Osmanlı hukuk tarihinde ilk ilk örnektir. Osmanlı Devleti'nde yaklaşık bir buçuk yıl yürürlükte kalmış olmasına rağmen Suriye, Ürdün, Lübnan ve Filistin gibi ülkelerde daha uzun sürelerle yürürlükte kalmış ve İslâm hukuk tarihinde kısa ömrüne rağmen önemli bir etkiye sahip olmuştur (Aydın, 314). Osmanlı Devleti'nde Tanzimat sonrasında başlayan bazı uygulamalar ile bilhassa Sultan Abdülaziz'in tahtta bulunduğu yıllarda (1861-1876), toplumun farklı alanlarında iktisadi, siyasi ve sosyal alanda önemli tartışmalar meydana gelmiştir (Ramazanolu, 129).

Sosyal alanda gündeme gelen meselelerin başında Batı ile İslam dünyası arasındaki en önemli farklılıklardan biri olan "kadın" konusunun yer aldığı söylenebilir. Kadının toplum içindeki konumu, tesettürü, kadın hakları yanında aile yapısı, ailede kadının statüsü, üzerinde en yoğun durulan konulardan olmuştur (Kara, 42). Bu nedenle kadınla ilgili ıslahat çalışmaları daha Tanzimat Döneminde başlamıştır. Daha sonra Meşrutiyet döneminde modernleşme taraftarları bu konuya eğilmişlerdir. Hatta günümüzde dahi İslamcılık tartışmalarının merkezindeki en önemli tartışma konuları arasında "kadın ve aile" meselesi bulunmaktadır (Tekin, 550 vd). Kadın ve aile meseleleri üzerine yapılan en önemli düzenlemelerden biri de Hukuk-ı Aile Kararnamesi olmuştur. 1917 yılında yürürlüğe giren ve özellikle evlilik hukuku ilişkilerini düzenleyen Hukuk-ı Aile Kararnamesi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk Medeni Kanunu'nun kabulüyle aile hukuku alanında getirilen yeniliklere uygun bir zemin hazırlamıştır.

I. Hukuk-1 Aile Kararnamesi

Osmanlı Devleti farklı dönemlerde çeşitli hukuki müesseselere başvurmak durumunda olmuştur. Kuruluşundan o güne kadar hukuki yapısı, fermanları ve fetvaları uygulamak şeklindedir. Kadılar hüküm verirken bağlı kaldıkları kitap haline getirilmiş bir kanun mevzuatı mevcut değildi. Bir hâkim için, bütün Hanefi fıkıh kitapları ve kendi içtihatları hüküm kaynağı teşkil ediyordu. Fetva kitabının sahibi, resmi görevi icra ederken veya otoritenin emriyle bu mecmuayı oluşturmuşsa bu fetva mecmuasına resmi gözle bakabiliriz. Ebu's-Suud Efendi'nin fetvalarını bu grupta saymak mümkündür. Osmanlıların hâkimiyeti dışındaki yerlerden de el-Fetava'l Hindiyeye'yi güzel bir örnek olarak zikredebiliriz. Bazı zamanlar da fetva kitabı sahibi, tamamen sivil bir faaliyet olarak yıllar yılı verdiği fetvaları bir yere kaydedip neticede bir kitap oluşturabiliyordu. Bu şekilde meydana getirilmiş fetva kitaplarını da sivil yolla oluşmuş sayabiliriz. Fetva kitaplarının yanı sıra örfî hukuk uygulamada önemli yer tutuyordu. Bu kanunname Mecelle gibi kapsamlı, etkili olmadığı ve özel hukuku ilgilendirmediği için kanun yapma devrini başlatan bir faaliyet olarak dikkat çekmemiştir. Hukuk- 1 Aile Kararnamesi bu kanunlar döneminin önemli bir faaliyetini ifade etmektedir. Hukuk-i Aile Kararnamesi 1917 tarihinde yürürlüğe konmuş, içten ve dıştan gelen yoğun baskılar neticesinde ancak 1,5 sene gibi kısa bir süre yürürlükte kalabilmiş ve nihayet 1919 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. Bundan sonra da aile hukuku konusunda kanun yapma faaliyetlerinde bulunulmuşsa da bunlar ne yürürlüğe girebilmiş ne de seviye olarak Hukuk-i Aile Kararnamesi seviyesine ulaşabilmiştir (Çeker, sayı 19).

i. HAK'ı Doğuran Sebepler

Kararnâmenin ortaya çıkışında hukukî sebepler kadar siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel sebepler de etkili olmuştur. Kararnâmeyi doğuran hukukî sebeplerin başında aile hukukunun o zamana kadar kanunlaştırılmamış olması gelmektedir (Aydın, 314 vd). Bu durum Mecelle'nin hazırlanmaya başlamasından elli yıl kadar sonra gerçekleşebilmiştir. Hukuk-1 Aile Kararnamesi'nin hazırlanmasına vesile olan sebepleri genel olarak dört grup halinde toplamak mümkündür. Bunlar; hukukî sebepler, sosyal, siyasî ve iktisadî sebepler, kültürel sebepler ve fikir hareketleri cereyanı olmak üzere dört başlık altında toplanabilir (Konan, 325).

Tanzimat dönemi, hukuki açıdan yerli ve batı menşeli olmak üzere ikilik taşır. 1839 tarihinden sonra bir taraftan İslam hukuku, diğer taraftan kaynağını Avrupa hukukundan özellikle Fransız hukukundan alan çeşitli kanun ve nizamnameler uygulanmaktaydı. İlk defa 1850 tarihinde Avrupa devletleriyle artan ticari ilişkileri kolaylaştırmak ve düzenleyebilmek

için Fransız Ticaret Kanunu, daha sonra da Usul ve İcra Kanunları alınmıştı. Öbür yandan tımar sisteminin kaldırılması ve toprak hukuku düzenlemesi gereğinin sonucu olarak yerli ve İslami esaslara dayanan 132 maddelik Arazi Kanunnamesi (1858) ardından Hanefî mezhebine göre bir kanun olan Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye (1876) hazırlanarak yürürlüğe girdi. Mecelle’de şahıs, aile ve miras gibi Medenî hukukun esaslı kısımları düzenlenmemişti. Mecelle’ye hem hukuk tekniği hem de içerik açısından getirilen eleştirilerden biri onun aile hukukunu kapsamaması bakımındandır. Zaman zaman bu eksiklik dönemin kadı ve müderrisleri tarafından da dile getirilmiştir. Kararnâmenin hazırlanmasına aile hukukunun kanunlaştırılmamış olması ve yargı ikiliğini kaldırma düşüncesinin etki ettiği de söylenmektedir. Yine İttihat ve Terakki’nin konsolosluk mahkemeleriyle cemaat mahkemelerinin kapatılması gibi reform projeleriyle iş başına gelmesinin de etkisi vardır. Nitekim Talat Paşa’nın parti genel merkez üyelerinden bu alandaki reformlar konusunda rapor hazırlanmasını istediği bilinmektedir. Ayrıca İttihat ve Terakki’nin iktidardan düşmesinden sonra kararnâmenin yürürlükten kaldırılması da partinin oynadığı rolü ortaya koymaktadır.

HAK’ın hazırlanmasını etkileyen hallerden biri de I. Dünya Savaşı’nın ortaya çıkardığı sosyo-ekonomik problemlerdir. Halil Cin’e göre “Mecellenin aile hukukunu ihtiva etmemesi, sosyal ve iktisadi hayat şartlarının değişmesi, Avrupa ile temasların bazı kesimlerde yaptığı zihniyet değişikliği de aile hukukunun tedvinini zorunlu hale getirmiştir” şeklindedir. Savaşın yarattığı sebeplerin başında ekonomik nedenler olup savaşta erkeklerin büyük kısmı cepheye gittiğinden kadınlar, sosyal ve iktisâdi hayatta erkeğin yerini doldurmak zorunda kalmıştır. Savaşta bütün erkeklerin cepheye gitmesi, ailelerin çalışan nüfus olan erkeklerden yoksunluğu, çalışma hayatının durgunlaşması, kadınların ekonomik hayatta çalışmasının zorunluluğu gibi nedenlere bağlı olarak sosyo-ekonomik zaruretlerin HAK’ın hazırlanmasına etki ettiği söylenebilir.

HAK’ın hazırlanmasında çeşitli grupların da etkisi söz konusu olmuştur. Genel olarak İslamcıların fikrini yansıttığı kabul edilmektedir. Ancak, hem Türkçülerin hem de Batıcıların katkısı da yadsınamaz. Bu sebeple bu grubun teklifi olan çok eşle evliliğin yasaklanması, boşamanın hâkimin kabul edeceği sebeple olması, boşanan kadına tazminat gibi hususlar metinde yer almamıştır (Yazıcı, 570).

ii. Özellikleri ve İçeriği

Toplam 157 maddeden meydana gelmiştir.

-Hukuk-i Aile Kararnamesi'nin Mecelle'den daha üstün ama Mecelle'nin sonradan düzeltilen maddelerine denk bir teknik yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür.

-Her şeyden önce farklı içtihatlardan istifade etme yönüyle Mecelle'yi aşmış, mezhep tutuculuğu ile hareket etmemiş, zamanın ihtiyacını karşılayabilecek, sıkıntıya fırsat vermeyecek içtihatları tereddütsüz almıştır.

Kararnamenin özelliklerini maddeler halinde özetlemek gerekirse:

1. Hanefi mezhebinin de dışından görüş alıp uygulamaya konulmuştur. Aile kararnamesinden buna birkaç örnek verilecek olursa:

- a. Nikah akdinin önceden ilan edilmesi mecburiyetini Maliki mezhebinden etkilenerak almıştır. (Md.33) Her ne kadar malikiler nikâh akdi sırasında ya da zifaktan önce ilanı yeterli görüyorlarsa da yine de bu maddenin Malikilerden etkilendiğini söylemek mümkündür.
- b. Nikah akdinin sadece sarih sözlerle akdedilebileceğini Şafii ve Hanbeli görüşünden almıştır. (Md.36)
- c. Asgari buluş (kızlar için 9, erkekler için 12) yaşından önce hiç kimsenin evlendirilemeyeceği hükmü Ebu Bekir ei-Esamm ve İbn Şübrüme'ye aittir. (Md. 7).
- d. Deli erkeklerin evlendirilemeyeceği maddesi (Md.9) Şafii'nin görüşüne dayalıdır.
- e. Zorlama (ikrah) ile gerçekleştirilen nikah ve boşamanın geçersiz olacağı hükmü Hanefi mezhebinin dışındaki üç mezhebe aittir (Md. 57 ve 105).
- f. Kaybolmuş olan kocanın ölüp ölmediği hususunda bilgi alınamadığında, tehlikeli bir ortamda kaybolmuşsa 1 sene, normal bir ortamda kaybolmuşsa 4 sene sonra kocanın ölümüne karar verileceği ve karısının iddet bekledikten sonra başkasıyla evlenebileceği hükmü (Md. 127) Malikilerden alınmıştır.
- g. Ayrıca ailevi nizaları halletmek için teşkil edilecek olan Aile Meclisi (hakem hey'eti)'nin yetki sınırları yine Maliki görüşüne dayalıdır (Md.130).
- h. Sarhoşun boşamasının geçersiz olduğu hükmü Hanefi mezhebi dışındaki mezheplerden alınmıştır. (Md. 104).
- i. Zinanın, evlenme engeli olamayacağı hususu da Şafi mezhebinden alınmıştır

2. Kararname, gayr-i Müslim vatandaşların aile hukukunu da düzenlemiştir. Gayr-i Müslim olarak sadece Yahudi ve Hristiyanları söz konusu yapmıştır. Bundan da şu sonuç çıkarılabilir: Gayr-i Müslim tebaa içerisinde sadece Yahudi ve Hristiyanlar devlet

üzerinde ve toplum içerisinde etkilidir. Diğer gayr-i Müslimler ciddi bir problem oluşturmamıştır. Gayr-i Müslimlere ait hükümler, kendi dini liderlerinden alınan bilgiler doğrultusunda Kanunnameye alınmış onlara rağmen herhangi bir muhalif hüküm uygulamaya konmamıştır. 157 maddelik Kararname'nin 41 maddesi münhasıran gayr-i Müslimlerle ilgilidir. Müslümanlarla hükümde ortak oldukları için ayrıca madde tahsisine gerek kalmayıp ortakça tabi oldukları maddeleri de hesaba katılırsa bu sayı daha da yükselebilir.

3. Evlenme ve boşanmanın resmi makamlarca olmasını ve kaydını öngörmüştür. Evlilik ya da boşanmayı tescil ettirmeyen ya da usulüne uygun olarak bunları yapmayanlar hakkında cezalar düzenlenmiştir. 37. maddede nikâh akdinin, tarafların oturduğu yerde bulunan kaza (ilçe) hâkimi veya onun izinli vekili tarafından gerçekleştirilip sözleşme düzenleneceği; 110. maddede karısını boşamış olan kocanın, hâkime durumu bildirme zorunluluğu olduğu; 13. maddede tefriğe hükmedildiği takdirde bunun tescil edileceği beyan edilmişti. Ceza Kanunu'na ilave edilen maddede ise nikâh akdinde usule uymayan koca veya her iki taraf vekillerine de 1 aydan 6 aya, şahitlerine 1 haftadan 1 aya; kendi din adamlarından alınan bilgilere göre şekillenen usul ve esaslara riayet etmeyen gayr-i müslimlerin de 1 aydan 6 aya, kim olursa olsun karısını boşayıp 15 gün içerisinde durumu hâkime bildirmeyen kocanın 1 haftadan 1 aya kadar hapsedileceği hükmü getirilmiştir.
4. Kararname'nin sonuna bir gerekçe ilave edilmiştir. Layihada uzunca bir mukaddime nikâh ehliyeti, küçüklerin nikâhı, evlenme ehliyetine yer verilmiştir. Kararnamede akıl hastalarının evlendirilmemesi, velilerin ısrarı,, evlenmesi yasak olanlar, nikâhın ilan edilmesi, nikâh akdinde kullanılacak sözler, nikâh sözleşmesinin tanzim ve tescili, mehr-i mislin kefaet (denklik) sebebi olmadığı, nikâhın fasid ve batılı arasında fark olduğu, ikrah (zorlama) ile akdedilen nikâh ve boşanmanın durumu, mehrin asgari miktarı, mehr-i mislin mehir miktarını tesbitte esas alınacağı, sarhoşun boşaması, kayıp kişinin karısının durumu, Aile meclisi ve mens dönemi karının iddeti söz konusu yapılmıştır.
5. Düzenlediği aile hukuku konuları şunlardır: Nişanlanma, evlenme ehliyeti, evlenme engelleri, nikâh akdinin yapılış şekli, eşler arasında denklik, geçerli ve geçersiz nikahlar, nikahın hükümleri, mehir, nafaka, evlenmenin sona ermesiyle ilgili genel hükümler, ric'l (ric'i) ve bain talaklar (boşanma şekilleri), tefrik ve iddet.

6. Kararnamede klasik Osmanlı Türkçesi kullanılmıştır. Arapça ve Farsça kelimeler çok bulunmaktadır (Çeker, 20).

II. HAK'ta Nişanlanma

Nişanlanma, evlenme arzusunda olan kadınla erkeğin evliliğe karar vermeden önce birbirini daha iyi tanımaları bakımından önem arz eden ve evliliğin hazırlık safhası olarak kabul edilen bir dönemi ifade eder. Nişanlanmanın tabii sonucu evlilikdir (Güneş, 162). Bu dönemde, taraflar birbirleri hakkında fikir edinmek ve ilerde çıkması muhtemel ailevi sorunları en aza indirmek için, herkese açık ortamlarda buluşup görüşebilirler. Bunu yasaklayan her hangi bir hüküm bulunmamaktadır.

Hemen hemen, tüm toplumlarda nişanlanma vardır. Farklı gelenek tarzlarında olsa da önem taşımaktadır. Başlangıçta daha çok bir adet ve gelenek biçiminde yaşanmış ve düşünülmüş olan nişanlanma, daha sonra hukuk sistemleri içerisinde yer edinmiştir. Kanunlar bir araya getirilmeden önce, İslam hukukunda nişanlılık müessesesi hukuki bakımdan tanınmamıştır; ancak ahlaki ve dini bakımdan nişanlı bir kimseye evlilik teklifi, haram kabul edilmiştir. İslam Hukuku, her ne kadar nişanlanmayı kilise hukukunun ve batı hukukunun düzenlediği tarzda düzenlememiş ise de örf-adet hukukunda yerleşen nişanlılık müessesesine, tedvin devrinden itibaren yer vermiş, gerek kurulmasına gerekse sona ermesine ait birtakım esaslar koymuş ve neticelere bağlamıştır.

Nişanlılık kelimesi ilk defa Osmanlı Aile Hukuk Kararnamesi'nde kullanılmıştır. Kararname, nişanlılık adı altında söz kesme de denilebilecek hitbeyi düzenlemiştir. Burada nişanlanmakla nikâh akdinin meydana gelmeyeceği, nişanın bozulması durumunda verilen hediyelerle, mehre mahsuben verilen şeylerin durumunun ne olacağı ile ilgili düzenlemeler yapmıştır. Kararname açıkça veya zımnen tazminat hakkı ile ilgili düzenleme yapmamıştır.

Bazı hukukçulara göre nişanlanma, evlenmenin bir ön safhası olarak düşünülmekte, dolayısıyla bu müessese, amir hükümlerle ele alındığı ve düzenlendiği görüşünden hareketle nişanlanma olmadan evlenme imkânsız görülmektedir (Acar, 73). Bununla birlikte evlenmenin geçerli bir şekilde gerçekleşebilmesi için mutlaka önce bir nişan merasimine veya başka bir muameleye ihtiyaç bulunmadığını söylemek mümkündür. Zira evlenmeden önce bir vaat olarak kabul edilse de bundan birçok hukuki meseleye sirayet edecek bir hukuki prensip çıkarmak ve nişan olmadan nikâh olmaz demek mümkün değildir.

İslam Hukuku'na göre de nişanlanma bağlayıcı bir akit olmadığı gibi nişanlanmanın evlenmeye mecbur bırakan bir hukuki niteliği bulunmamaktadır. Çünkü nişanlanma evlenme değil evlenme vaadidir. Ancak akdi manada hukuki sonuçlar doğurmamakla birlikte ahlaki, vicdani ve örfi anlamda bağlayıcı birtakım hükümleri ihtiva etmektedir.

Nişanlanma bir akit değil sadece tarafların evlenme niyetini gösteren bir evlenme vaadinden ibaret olduğundan veya başka bir ifade ile kadın ile erkeğin ileride evlenmek üzere bir anlaşmaya varmaları olduğundan nikâh akdi yapılmadıkça nişanlanmakla kadın ve erkek birbirine helal olmazlar. Nikâh kıyılıncaya kadar birbirlerinin yabancısıdırlar. Aralarındaki mahrem durum devam eder. Nişanlılık, kadın ve erkeğe evliliğin verdiği beraber yaşama hak ve yetkisini vermez.

İslam hukukunda “namzedlik” olarak da yer alan nişanlanma, bir kurum olarak kararnamenin 1. maddesinde düzenlenmiştir. HAK'ın 1. maddesinde nişanlanma ile evlilik sözleşmesinin kurulamayacağı hükmü yer alır. Bugünkü hukukumuzda olduğu gibi nişanlanma sadece bir evlilik vaadidir ancak ilgili hükümde nişanın bozulması durumunda manevi tazminat ödeneceği yahut isteneceği düzenlenmemiştir. Birtakım görüşlere göre “Nişanlılık”, aslında İslam hukukundaki adıyla “hıtbe” müessesesi adı altında düzenlenmiştir. Yani HAK'ta düzenlenen nişanlanmanın hıtbeden çok farkı olmadığını söyleyenler de bulunmaktadır (Konan, 330).

i. Nişanlılık (Namzedlik) Döneminin Başarısızlıkla Sonuçlanması

Aile arasında yapılan bu tören hukuki bir geçerlilik taşımadığından şer'iyeye sicillerine kaydettirilmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Nişanlanma ile evlenme vaadi gerçekleşmiş olup, evlenme yükümlülüğü doğmayacağından mazeretli veya mazeretsiz olarak nişandan dönülebilir (Yurtseven, 224). Fakat bu süreçte ortaya bazı anlaşmazlıklar çıkmış ve bu anlaşmazlıklar mahkemelere intikal etmiştir. Namzedlik uygulamasının hangi kaidelere dayandığının anlaşılmasını sağlayacak bu anlaşmazlıklar kısaca şöyledir: Öncelikle nişanlanan kişinin ya da kimsenin İslam aile hukukunun gerektirdiği şartları taşıması gerekir. İslam hukukunda bir kadına namzed (bir kadınla nişanlanabilmek için) olabilmek için iki şart gerekmektedir:

1) Evlenmeyi önleyecek evlenme engellerinin olmaması.

2) Aynı kadına önceden bir başkasının evlenme teklif etmemiş olmasıdır. Böyle bir teklife kadın henüz cevap vermemiş veya kabul etmişse, ikinci evlenme teklifi geçerli olmaz.

Evlilik öncesi yaşanan nişanlılık dönemi psikolojik ve sosyolojik olarak aile birliğinin kurulmasında önemli bir yere sahiptir. Genellikle de hukuki bir müdahaleye ihtiyaç duyulmaz. Fakat nişanın bozulmasından sonra ortaya çıkan çeşitli durumlar hukuki müdahaleleri gerekli kılabilir.

Nişanın bozulmasıyla ilgili konuları ana başlıklarıyla mehir, hediye ve tazminat olarak gruplandırmak mümkündür. İslam hukukçularına göre evlilik gerçekleşmeden nişan bozulursa mehir borcu da söz konusu olmaz ve erkeğin mehre mahsuben verdiği eşyayı geri istemesi en doğal hakkıdır. Zira nişanlanma kadına mehir hakkı vermemektedir. Bu sebeple nişanın bozulması durumunda nişanlılık döneminde kadına ödenmiş olan mehrin misli mal ise mislen, aynı mal ise aynen veya kıymetiyle geri alınabileceği hususunda mezhepler arasında görüş birliği vardır.

Nişanın, evlilikle sonuçlanması durumunda hediyelerle ilgili bir soruna genel olarak rastlanmaz. Fakat nişanın çift taraflı veya tek taraflı bozulması durumunda hediyeler meselesinin hukuki sonuçlarının bilinmesi gerekir. İslam hukukuna göre kabul gören sonuç şu şekildedir: Nişanlılık döneminde tarafların birbirlerine verdikleri mehrin dışındaki tüm şeyler hediye hükmünde kabul edilir. Mecelle'de hediye "bir kimseye ikramen götürülen ya da gönderilen maldır" şeklinde tarif edilir. En önemli özelliğiyle nişan döneminde verilen hediyeler nişanın hukuki sebebini teşkil etmez.

Nişanlanmanın hukuki niteliği hususunda önem arz eden bir diğer mesele tazminattır. Tazminat, ancak tek taraflı olarak nişandan dönme halinde söz konusu olur. Nişanı haklı bir sebebe dayanmadan bozmak veya bozulmasına sebep olmak ise kusuru ifade eder. Davacı hem kendi kusursuzluğunu hem karşı tarafın kusurunu hem de nişanın bozulmasından kişisel olarak ağır bir zarara uğradığını ispat yükü altındadır (Güneş, 183).

ii. Nişanlanmaya Engel Olan Durumlar

Daha önce de ifade edildiği üzere, nişanlanma durumunda problem çıkmaması için ve nişan gördüğü genel kabul itibarıyla evlenme amacına yönelik olduğu için taraflar arasında evlenme engellerinin bulunmaması gerekir.

İslam hukukunda kan akrabalığı, süt akrabalığı ve sıhri hısımlık devamlı evlenme engellerini oluşturur. Geçici evlenme engelleri ise halihazırda dört kadınla evli olmak, evli olan veya boşanma, ayrılma veya ölüm iddeti bekleyen kadınla evlenmek, üç kere boşadığı eski eşle -kadın başka biriyle evlenip ayrılmadan- tekrar evlenmek, biri erkek olarak düşünüldüğünde

birbiriyle evlenmeleri yasak olan iki akraba kadınla aynı anda evli olmak ve din farkıdır. Bu hükümlere ek olarak nişanlı olan kadınlara evlenme teklifinde bulunulması her şeyden önce ahlaka uygun değildir. Peygamberimiz bir Hadis-i Şerifi'nde "Hiçbiriniz din kardeşinizin evlenme teklifinde bulunduğu kadına, ilk teklifte bulunan vazgeçmedikçe veya kendisinin evlilik teklifinde bulunmasına izin vermedikçe evlenme teklifinde bulunmasın" buyurur. Pek tabii ki nişanlı bir kadına talip olunması İslam ahlakıyla da İslami değerlerle de bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla hadiste yasaklanmış olan husus nişanlı bir kadına talip olma değil, kadının bir başkası tarafından istenmesidir. Zaten, evlilik teklifinin karşılıklı veya tek taraflı olumsuzlukla sonuçlanması sonrasında aynı kadına başka bir kişinin talip olması engel kapsamında değildir (Güneş, 172-173).

iii. Namzedli Olarak Geçirilen Süre

Gelin ve damat adaylarının hangi süreyle namzedlik statüsünde bekleyecek olduğu da önemli meselelerdendir. Tutulan kayıtlarda 3 ay ile 6 sene arasında değişiklik gösteren nişanlılık süreleri olduğu görülmektedir. Süreler arasındaki bu farklılık evlenecek çiftlerden bir veya ikisinin; yaş haddini doldurması, uzak bir yerde bulunan nişanlının dönüşünün beklenmesi gibi sebeplere bağlı bulunmaktadır. Beklemeyi gerektiren bir durum söz konusu olmadığı takdirde ise toplumun benimsediği makul bir nişanlılık süresinin olup olmadığı tespit edilememektedir. Günümüz modern toplumunda da nişanlılık süresi ortalama 6 ay ve en fazla 1.5 sene olarak gözlemlenebilmektedir. Modern toplumumuzda, İslam Hukuk anlayışına nazaran daha kısa bir nişanlılık süresi uygulandığı gözlemlenmektedir.

III. HAK'ta Evlenme

Hukuk-i Aile Kararnamesi ile birlikte özellikle XVI.yüzyılın ortalarından itibaren resmî mezhep halini alan Hanefî mezhebinin içtihatlarının dışına çıkmış, diğer mezheplerin içtihatlarına da yer verilmiştir. Bu, ilk açıklamalarda da bahsedildiği üzere HAK'ın en önemli özelliklerinden biridir.

1) Evlenme Ehliyeti

Aile hukukunda ehliyet, tarafların kendi irade beyanlarıyla geçerli bir evlilik akdi kurabilme veya var olan bir evliliği sona erdirebilme gücünü ifade etmektedir. Bunlar haricinde kişilerin hür olma şartı dışında, temyiz gücüne sahip ve ergenlik çağına gelmiş bulunmaları, diğer bir deyişle akıl-baliğ olmaları gerekmektedir. Bu niteliklerden birinde var olan eksiklik

evlenme ve boşanma ehliyetini ya tamamen ortadan kaldırmakta veya sınırlı hale getirerek yapılan hukuki işlemin geçerli hale gelebilmesi için velinin de devreye girmesini gerektirmektedir.

a. Akıl-Baliğ Olan Erkek ve Kızların Evlenmesi

Kararname akıl baliğ olan erkeklerde 18, kızlarda 17 yaşını bitirenler ve bitirmeyenler olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Kararname bu hükmüyle hem Mecelle öncesi Osmanlı uygulamasındaki hem de Mecelle'deki sözleşmelere ehliyet ile evlenme ehliyetini birbirinden ayırmıştır. Dolayısıyla evlenme ehliyetini diğer ehliyetlerden ayrı tutmuştur.

Hanefî mezhebinde Ebu Yusuf ve İmam Muhammed, buluğ yaşının üst sınırını erkek ve kızlarda 15, Ebu Hanife ise kızlarda 17, erkeklerde 18 olarak kabul etmektedir. Mecelle, Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'in görüşünü kabul etmiş, 986. maddede rüşt (reşit olma yaşı) yaşını hüküm altına almıştır. Buna karşılık olarak HAK ile Ebu Hanife'nin görüşüne itibar edilerek rüşt yaşı kızlarda 17, erkeklerde 18 olarak kabul edilmiştir (Çolak, 112 vd.). (HAK, m. 4.)

HAK, nikâh ehliyetine sahip erkekle kız arasında da bir ayrıma gitmiştir. HAK'a göre reşit olan yani rüşt yaşını dolduran erkek dilediği gibi evlenebilecekken, kızlar için durum farklılık göstermektedir. Kızların evlenmesinde, hâkimin, durumu kızın velisine bildirme şartı getirmiştir. Fakat bu veliye bildirme durumu, HAK öncesi Osmanlı uygulamasında olduğu gibi velinin iznini alma biçiminde ele alınmamıştır. Bu düzenlemede veliye sadece kızın evlenmesine itirazının olup olmadığının sorulması söz konusu olup, bu itirazın da sadece kefaet (denklik) konusunda olacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla izin konusunda getirilen bu sınırlama Osmanlı uygulamasında HAK ile getirilen önemli bir yenilik olmuştur. Velinin denklik konusundaki itirazına rağmen kız, velisinin rızası dışında evlenirse veli, nikâhtan sonra bile erkeğin kızına denk olmadığını ileri sürerek nikâhın feshini talep edebilir.(HAK, m. 47.) Kararnamenin velinin düşüncesine gidilmesini düzenlemesi, sosyal bir gerekçeye dayanmaktadır.

Hukuk-i Aile Kararnamesi, İslam hukukundaki hâkim görüşe bir yenilik olarak evlenmeye de bir alt sınır getirmiştir. Buna göre 12 yaşını bitirmemiş erkek ile 9 yaşını bitirmemiş kız hiçbir şekilde evlendirilemezler.

b. Akıl Hastalarının Evlenmesi

Hanefî mezhebine göre, akıl hastalarının velileri tarafından evlendirilmeleri mümkündür. HAK ise akıl hastalarının bir mecburiyet teşkil etmediği müddetçe evlenmelerine izin vermemektedir. Kaldı ki, zaruret bulunduğu takdirde bile nikâhın hâkimin izniyle ve velileri

tarafından gerçekleştirilebileceği hüküm altına alınmıştır. Bu konuda HAK, Şafii mezhebinin görüşlerinden yararlanmışır. Evliliği zorunlu kılacak nedenlerin neler olduğu konusunda açıklık olmadığı için bunun takdiri hâkime bırakılmışır. Doktrinde daha çok evlilik yoluyla iyileşmenin olabileceği ümidi üzerinde durulmuştur. Uygulamada akıl hastası kadının hamile kalması da evliliği gerektirici bir zorunluluk olarak görülmüştür. Dolayısıyla doktrin ve uygulamanın farklı olduğunu söylememiz mümkündür.

2) Nikâhı Yasak Olanlar (Evlenme Engelleri)

Kararnamenin ikinci bâbının birinci faslında birbirleriyle evlenmeleri yasak olan kimseler sayılmışır.(HAK m. 13-19). Genel itibariyle evlenmesi yasak olan kimseler hakkında mezhepler görüş birliği içerisinde. Kararnamenin 13-19. maddeleri arasında nikâhı sonsuza kadar yasak olanlar teker teker sayılmış, sadece zina konusunda Şafii içtihatına uyulmuştur. Hanefî mezhebine göre kişi zina ettiği kimsenin usul ve fûru (alt ve üstü soyu) ile evlenemez. Şafiiler “hürmet-i musahara” olarak adlandırılan bu durumun bir nimet olduğunu ve buna da haram yolla ulaşamayacağını kabul etmektedirler. Zaten zinanın ispat güçlüğü de bu duruma engel teşkil etmektedir. Hürmet-i müsâhere kavramı, kök harfleri ‘hrm’ olan ve ‘yasaklık’, ‘haramlık’ anlamına gelen ‘hürmet’ kelimesi ile ‘sıhr’ kökünden türemiş olan ‘müsâhere’ sözcüklerinden oluşmuş bir terkiptir (Dumlu, 189). Sözlük anlamı itibariyle ‘eritmek’ anlamına gelen sıhr kelimesi, ‘evlilik sebebiyle oluşan akrabalığı’ ifade eder. Ancak bu alanı ifade etmek üzere kullanılan tek kelime sıhr kelimesi değildir. Zira söz konusu alanı karşılamak üzere kullanılan daha başka kelimeler de vardır. Örneğin bazı dilbilimcilere göre kadın tarafından olan akrabalara eshâr, erkek tarafından olan akrabalara ise ehtân, denir. Diğer bazı dilbilimcilere göre ise erkek tarafından olan akrabalara ehmâ, kadın tarafından olan akrabalara ehtân, bir bütün olarak her iki taraftan olan akrabalara ise eshâr denir (İbn Manzûr, 1305;Aktan, 111). Kararname klasik İslam-Osmanlı aile hukukundaki evlenme yasaklarını aynen muhafaza etmekle birlikte bazı durumları içermemiştir. Nikâhı geçici olarak haram olanlardan üç zümre, kuvvetle muhtemel fonksiyonu kalmadığından hareketle Hukuk-i Aile Kararnamesi’ne alınmamıştır. Buna göre; HAK’ın hazırlandığı dönemde kölelik ve cariyelik hemen hemen kalktığı için, kişinin mülkünde olan cariyeyi nikâhlanması hakkındaki geçici evlenme yasakları bu faslında belirtilmemiştir. Yine liândan doğan evlenme yasağı da bu faslında hükme bağlanmamıştır. Ayrıca din farkı konusunda da evlenme yasağı içeren bir hüküm getirilmemiştir. Müslüman bir kadının gayrimüslim ile evlenmesinin geçersiz olacağı 58. maddede hükme bağlanmıştır.

Kararnamenin 13. maddesinde başkası ile nikâhlı olan veya başkasının iddetini bekleyen kadın ile nikâhlanma da yasaklanmıştır.

3) Nikâh Akdi

Bir aile kanunu olarak kabul edilen Hukuk-i Aile Kararnamesi, nikah akdi meselesinde oldukça ayrıntılı düzenlemeler getirmiş ve o döneme kadar İslam-Osmanlı aile hukukunda uygulanan veya uygulanmayan hükümleri bir araya toplamıştır.

a. Nikah Akdi ve Devletin Müdahalesi

Osmanlı Devleti'nin başlangıçtan beri evlenme işlemlerine kayıtsız kalmadığı, nikâhların genellikle hâkim kontrolünde kıyıldığı bilinmektedir.

İslam hukukunda evlenme akdinin geçerliliği için mutlak resmi bir memur veya bir din adamı huzurunda yapılması şart değildir. Buna karşılık hem evlenmenin şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini kontrol ve hem de nikâh akdinin diğer akitler karşısındaki önemini ortaya koymak için Osmanlı uygulamasında nikâhın bizzat kadılar veya kadıların kontrolünde bir din adamı tarafından kıyılması esas benimsenmiştir. Bu tip akitler Şer'iyye sicillerine de işlenmiştir. Ancak pek çok alanda olduğu gibi bu alanda da yozlaşmaların ve zayıflamaların olması, tekrar düzenleme yoluna gidilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu dönemde çıkarılan Sicil-i Nüfus Nizamnameleri ve Sicil-i Nüfus Kanunuyla aile hukuku alanında devletin kontrolü artırılmıştır. Özellikle HAK bu konuda önemli bir adım teşkil etmiştir.

Kararnamenin evliliğe getirdiği önemli şartlardan biri de nikâhın ilan edilmesi zorunluluğu olmuştur. Aslında bu durum İslam hukukunda sünnet olarak kabul edilmektedir. Kararname öncesinde uygulamada bu konuda herhangi bir hukuki bir mecburiyet yoktur. İlan, nikâh akdinden önce tarafların evlenmelerine engel herhangi bir sebebin olup olmadığını öğrenmek için mahkemece yapılan resmî bir duyurudur. Eşler için bazı hak ve vecibelerin kaynağı olması ve kadın-erkek arasındaki ilişki için meşruiyet kriteri sayılması sebebiyle evlenme akdinin gizli kalmayıp topluma ilân edilmesi gerekli görülmüştür. Atar'a göre, akit esnasında iki şahidin hazır bulunması ilân için yeterlidir (Atar, 114). Sünnette, en az iki şahit huzurunda alenî olarak gerçekleştirilmesi istenen nikâh akdi belli bir merasime tâbi tutulmamış, ancak evliliğin ilân edilmesi, bir konuşma yapılması, bu vesileyle dost ve akrabaya ziyafet verilmesi, def vb. aletlerle eğlenilmesi tavsiye edilmiştir (Buhari, 67,68,71; Müslim,96, 98; Ebu Davud, 32; Tirmizi,6).

b. Taraflar, Şahitler ve Akitte Kullanılan Sözcükler

Hukuk-i Aile Kararnamesi'nin 35. maddesine göre nikâh, nikâh meclisinde tarafların veya vekillerinin icap ve kabulleriyle akdedilmiş olur. (Yurtseven, 232).

İslam hukukunda evlenmenin geçerlilik şartlarından biri olarak kabul edilen şahitlik meselesi kararnamede açık olarak düzenlenmemiştir. Kararnamenin 36. maddesi nikâh akdinde icap ve kabul beyanlarının şeklini düzenlemiştir. Sözleşmede icap ve kabulün ne şekilde olacağı konusunda Kararname, Hanefî mezhebinin görüşünden ayrılarak İmam Şafii ve Ahmet bin Hanbel'in görüşünü kabul etmiştir. Buna göre icap ve kabul beyanları şüpheye yer bırakmayacak şekilde açık olarak ileri sürülecektir. Bilindiği gibi Hanefî mezhebi içtihadına göre nikâhta icap ve kabul beyanları kinayeli sözlerle de olabilmektedir (Yurtseven, 232). Hiçbir biçimde başka şekilde anlaşılmasına müsaade edilmeyecek kadar açık bir icap ve kabul HAK'ta aranmış bulunmaktadır.

c. Nikahta İleri Sürülen Şartlar

HAK'nin Osmanlı aile hukukuna getirdiği önemli yeniliklerden birisi de nikâh anında şart koşmanın geçerli sayılması yoluyla çok evliliğin (taaddüd-ü zevcat, poligami) sınırlanmasıdır. Taadüd-ü Zevcat, aslında hem bir erkeğin aynı zamanda birden çok kadınla (polygamy, taaddüd-i zevcât), hem de bir kadının aynı zamanda birden çok erkekle evli olması halini ifade eder. Ancak umumiyetle dinlerde ve beşerî sistemlerde çok kocalılığın mümkün olmaması ve uygulamaların çok karılılık şeklinde görülmesi sebebiyle çok evlilikten genellikle çok karılılık kastedilmektedir (Öğüt/Akmil Ali, 365). İslam'da birden çok evliliğe (teaddüd i zevcât) izin verilmiş bulunması, geri kalmışlığın sebebinin İslam dininde arayan Batıcı aydınların yoğun eleştirilerine sebep olmuştur (Durmuş, 251vd). Batıcı düşünürler çok eşliliğin kalkması veya sınırlandırılmasına yönelik yazılar yazmışlardır (Ortaylı, 27). Kararnameye göre üzerine evlenmemek veya evlendiği takdirde kendisi veya ikinci karısı boş olmak şartıyla evlenmek sahih ve şart geçerlidir. Kararnamenin çok evliliğe bu yolla bir sınırlama getirmesi, Türk aile hukuku açısından önemli bir gelişmedir. O dönem Türk toplumunun sosyal ve iktisadî şartları da dikkate alındığında bu adımın önemi daha da ortaya çıkar.

4) Kefaet (Denklik) Meselesi

Kararnamenin klasik Osmanlı aile hukukuna getirdiği değişikliklerden biri de kefaet konusu olmuştur. Kelime anlamı denklik olan kefaet, evlenecek çiftler arasında dini, iktisadi ve sosyal seviye açısından bir denkliğin var olmasıdır. Kefaetle ilgili olarak kararnamede önemli bir

hüküm getirilmiştir. 47. maddeye göre HAK'ın kabul ettiği meslek ve zenginlikteki (denkliğe uyulmadan yapılan evliliklerde velinin rızası alınmamışsa, onun nikâhı fesih hakkı vardır. Ancak kararname bu hususta değişik bir yol izleyerek 17 yaşını doldurmuş kızların nikâhında velisinin bir itirazı olup olmadığını sorarak nikâhtan sonra fesih imkânını en aza indirmiştir. Bu durumda kararnamenin de açık olarak belirttiği gibi ancak bir kızın velisinden saklayarak dengi olmayan bir erkekle evlenmesi durumunda, velinin nikâhı feshetme yetkisi bulunmamaktadır. Bu düzenlemenin amacı da sosyal ve psikolojiktir. Günümüz toplumunda da maddi anlamda denklik eşler arasında aranmakla birlikte, hukuki olarak bir dayanak bulunmamaktadır.

5) Evliliğin Hükümleri

HAK, evliliğin hükümlerini Mehir, nafaka ve mesken gibi maddî borçlar ile birden fazla karısı olan kocanın eşlerine adil ve eşit davranması, karıkocanın karşılıklı olarak birbirleriyle iyi geçinmeleri gibi manevî yükümlülükler şeklinde düzenlemiştir. Öneme binaen sadece nafakadan bahsedeceğiz:

a. Nafaka

Kararnamenin nafaka ile ilgili faslında sadece evlilik nafakasıyla ilgili hükümler yer almış olup, aile hukuku içerisindeki diğer nafaka türlerinden bahsedilmemiştir. HAK'ın nafaka ile ilgili hükümlerinde Hanefî içtihatları esas alınmıştır. Söz konusu hükümlerde, evinin ihtiyaçlarını karşılamayan ya da çeşitli nedenlerle karşılayamayan kocalara karşı kadınların mahkemeye başvurabilecekleri ve kendileri için kocaları üzerine nafaka takdir ettirebilecekleri hükme bağlanmıştır (Yurtseven, 23).

6) Fâsid ve Bâtil Evlilik Akitleri

Fâsid-bâtil evlilik ayrımı sadece Hanefî mezhebi tarafından dile getirilmiştir. HAK'ın dördüncü faslında evlilikler için de ele alınmaktadır. İslam hukukuna göre evliliğin kurucu unsurlarından herhangi biri eksik bulunursa, evlilik batıl olur. Geçerlilik şartlarından biri eksik bulunursa, evlilik fasid sayılır. İmam-i Azam fâsid ve bâtil evliliği birbirinden ayırmaktadır. HAK, İmam-i Azam'ın konuya ilişkin görüşlerini kabul etmekte ve ikisini ayırmaktadır. Ancak kararname, fâsid-bâtil evlilikte, sadece, Müslüman bir kadının gayrimüslim erkek ile olan evliliğini bâtil sayıp, diğer eksiklikleri fâsid olarak kabul etmiştir. Fâsid ve bâtil evliliklere ilişkin yapılan en dikkat çekici değişiklik ikrah (zorlama) ile gerçekleştirilen nikâhlar ile ilgili olmuştur.

Sonuç

Kararnâmenin önemli bir özelliği de yargı birliğini sağlamış olmasıdır. Aile hukuku alanında cemaat mahkemelerinin yargı yetkisini kaldırarak gayri Müslimleri şer'iyeye mahkemelerinin yargı alanına sokan kararnâme, bu düzenlemeyle yargı birliği hedefine ulaşmada önemli bir adım olmuştur. Bu özelliği sebebiyle kararnâme Müslümanların yanında Hristiyan ve Yahudiler için de hükümler içermiştir. Bu düzenleme ile aile hukuku sahasında eskiden beri var olan çok hukukluluk bir ölçüde muhafaza edilmiştir. Hukukî birlik anlayışına aykırı olan bu husus Osmanlı Devleti'nin çok toplumlu ve çok kültürlü yapısına uygundur. 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi'ni ve Osmanlı aile hukukuna getirdiği yenilikler bakımından nişanlanma ve evlenme müesseselerini incelemeye çalıştığımız bu çalışmada dikkat çekeceği üzere, Kararname son dönem Osmanlı kişi ve aile hukukuna ve Türk aile hukukuna önemli katkılar sunmuştur.

Çalışmanın ilk sıralarında kararnâmenin hazırlanışı, özellikleri ve muhtevası üzerinde durduk. HAK ile İslam hukuk tarihinde aile hukuku ilk kez kanunlaştırılmıştır. Elbette ki bu hiç kolay olmamıştır. Gerek İslam hukukunun ve buna bağlı olarak Osmanlı hukukunun klasik yapısı, gerek içinde bulunulan dönem itibariyle Osmanlı toplumundaki siyasî, sosyal ve ekonomik şartlar göz önüne alındığında böyle bir kararnâmenin çıkarılması çok önemli bir reform niteliğinde kabul edilebilir.

Hukuk-i Aile Kararnamesi ile yapılmak istenen, parçalanmış ve dağınık halde bulunan aile hukuku hükümlerini bir araya getirmektir. Bununla birlikte sadece Müslüman Osmanlı vatandaşlarının değil, gayrimüslim vatandaşların aile hukukuna ilişkin hükümleri de kararnameye alınmıştır. Bununla amaç hukuk birliğini sağlamaktı fakat bu tam olarak mümkün olmamıştır. Kararname hazırlandığı dönemlerde bilhassa kapitülasyonlar ve konsolosluk mahkemeleri aracılığıyla yabancıların ve dolayısıyla gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının bir takım imtiyazlara sahip olmaları, kararnameyi hazırlayanlar için hukuk birliği amacını tetikleyen etkenler olmuştur.

Kaynakça

- Acar, H. İ.(2003), İslam Hukukunda Evlenme Ehliyeti Bakımından Küçüklerin Evlendirilmesi Problemi, İslam Araştırmaları Merkezi Dini Araştırmalar Dergisi, Cilt:6, Sayı:16, ss:125-140.
- Acar, İ. (2005), İslam Hukuku Açısından Nişanlanma, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:23.
- Akıntürk, T./Karaman, D. Ateş, Aile Hukuku, 16. Bası, İstanbul 2014, s.3.
- Aktan, H., 'Sihriyet', DİA, XXXVII, 111.
- Atar, F. (2007), Nikâh, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:33, s.112-117.
- Aydın, M. A. (1998) TDV İslam Ansiklopedisi, 18. Cilt, İstanbul.
- Baygın, C. (2015-2016), Tanzimat'tan Günümüze Aile Hukukunun Gelişim Sürecine Kısa Bir Bakış, Erzincan Üniversitesi 2015-2016 Akademik Yılı Açılış Dersi, Cevdet Yavuz'a Armağan.
- Cangir, M. (2011), İslam Hukukuna Göre Nikâhta Aleniyet ve İlan Şartı, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslami Bilimler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Çeker, O. (1999), Hukuk-i Aile Kararnamesi Giriş ve Tarihçesi, Mehir, Sayı: 19.
- Çolak, A. (2016), İslam'da Aile Kurumunu Korumaya Yönelik Tedbirler, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, ss:205-137.
- Dumlu, E. (2017), Hürmet-i Müsahere İle İlgili Bazı Meseleler, İslam Araştırmaları Dergisi, sy.29, s. 185-219.
- Durmuş, A. (2015), Ahmet Hamdi Akseki'nin Birden Fazla Evlilik (Teaddüd-i Zevcat) Konusundaki Yaklaşımı, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı:32, ss:251-276.
- Ekinci, E. B. (2018), Osmanlı Aile Kanunu, Türkiye Gazetesi.
- Güneş, A. (2007), İslam Hukuku Açısından Nişanlanma, Dini Araştırmalar, Cilt: 10, s. 29, ss. 161-188.
- Hacak, H. (2005) Misli, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:30, ss.187-188.

- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemalüddîn Muhammed b. Mükerrerem, Lisânu'l-Arab, Beyrut, t.y, 'shr' md; Zebîdî, Muhammed Murtaza el-Hüseynî, Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs, Kuveyt, 1385/1965, 'shr' md.; Mütercim Âsım Efendi, Kâmûsu'l-muhîd tercümesi, İst. 1305, 'shr' md.
- Kara, İ. "Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Üzerine Birkaç Not", Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi-Sempozyum Tebliğleri, s. 42.
- Konan, B., Hukuk-i Aile Kararnamesi'nde Kadının Hukuki Durumu İle İlgili Düzenlemeler, 2. Türk Hukuku Tarihi Kongresi Bildirileri.
- Ortaylı, İ.(2000). "Osmanlı Toplumunda Kadın", Osmanlı İmparatorluğunda İktisadi Ve Sosyal Değişim – Makaleler 1, s. 65.
- Öğüt, S. /Kamil Ali, K. (1993), Çok Evlilik, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:8, ss: 365-369.
- Ramazanoğlu, Y.,(2013). "Osmanlı Kadın Hareketinde İslamcı Temalar", Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareket – Sempozyum Tebliğleri, İstanbul, s. 129.
- Tekin, M., "İslamcılığın Cinsiyeti: Değişim Sürecinde İslamcı Kadınlar", Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi--Sempozyum Tebliğleri, s.550 vd.
- Toprak, Z.(2017), Yüzüncü Yılında Hukuk-i Aile Kararnamesi, Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı:288.
- Tüzüner, Ö.(2013), Türk ve İslam Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukuki Niteliği Hakkında Bir İnceleme, Ankara Barosu Dergisi.
- Yazıcı, A. (2015), Osmanlı Hukuk-i Aile Kararnamesi (1917) ve Sadreddin Efendi'nin Eleştirileri, EKEV Akademi Dergisi, Sayı: 62.
- Yurtseven, Y. (2003), 1917 Tarihli Hukuk-i Aile Kararnamesi ve Osmanlı Aile Hukukuna Getirdiği Yenilikler, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 1-2.

Etik Kurul İzni *Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Aile Hukuku alanına aittir.*

Çatışma Beyanı *Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.*

Destek ve Teşekkür *Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.*
